

Лебедева Віра Василівна,
доктор економічних наук, професор
Шекера Світлана Сергіївна,
кандидат економічних наук

Одеський національний технологічний університет, м. Одеса, Україна,
e-mail: veralebedeva@ukr.net, ORCID ID 0000-0001-8127-4860

Одеський національний технологічний університет, м. Одеса, Україна,
e-mail: shekera.sveta@gmail.com, ORCID ID 0000-0002-1099-3953

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД В ОРГАНІЗАЦІЇ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ НА ПРИКЛАДІ ПП ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧИЙ КОМПЛЕКС «БІЛА АКАЦІЯ», М.ОДЕСА, УКРАЇНА

Мета. Метою статті є аналіз особливостей лікувально-оздоровчого туризму як спеціалізованого виду, закладів, які спеціалізуються на даному виді, а також розробка пропозицій щодо доповнення асортименту послуг на ПП Лікувально-оздоровчий комплекс «Біла акація», м.Одеса, Україна.

Методика. Дослідження відбувалося при використанні загальнонаукових методів, а саме основними методами дослідження в статті є метод аналізу, синтезу та аналітичний. Інформаційною базою дослідження виступають наукові роботи вітчизняних та іноземних фахівців, які спеціалізуються на лікувально-оздоровчому туризмі, а також ресурси мережі інтернет та інформація, що представлена ПП Лікувально-оздоровчий комплекс «Біла Акація».

Результати. В ході проведення дослідження виявлено, що лікувально-оздоровчий туризм в Україні має великий потенціал як в ресурсному контексті, так і в науковому підході. Проте через брак фінансування, низький рівень популяризації цього напрямку – галузь не конкурентоспроможна по відношенню до іноземних комплексів. Пострадянські оздоровчі центри трансформуються в поліфункціональні сучасні лікувально-оздоровчі центри з використанням провідного досвіду інших країн. Проаналізувавши діяльність ПП Лікувально-оздоровчий комплекс «Біла Акація» було виявлено широкий асортимент послуг, в яких задіяно комплекс джерел лікувальних вод та грязей, а також були запропоновані заходи щодо розширення асортименту та підвищення конкурентоспроможності даного закладу.

Наукова новизна. Проаналізовано діяльність лікувально-оздоровчого комплексу «Біла Акація» як одного з провідних оздоровчих центрів в Одеському регіоні. Виявлено основні фізико-хімічні властивості лікувальних вод та грязей, які виступають головною перевагою для даного підприємства. Надано пропозиції щодо розширення асортименту послуг комплексу.

Практична значимість даної статті визначається можливістю використання результатів дослідження в операційній діяльності ПП Лікувально-оздоровчий комплекс «Біла Акація», інших лікувально-оздоровчих комплексів та в рамках освітнього процесу здобувачами спеціальності 242 «Туризм».

Ключові слова. Лікувально-оздоровчий туризм, спеціалізований туризм, медичний туризм, асортимент туристичних послуг, ЛОК «Біла Акація».

Lebedieva Vira,
Doctor of Economics Sciences, Professor
Shekera Svitlana,
Candidate of Economic Sciences

Odesa National University of Technology, Odesa, Ukraine
e-mail: veralebedeva@ukr.net, ORCID ID 0000-0001-8127-4860

Odesa National University of Technology, Odesa, Ukraine
e-mail: shekera.sveta@gmail.com, ORCID ID 0000-0002-1099-3953

METHODOLOGICAL APPROACH TO THE ORGANIZATION OF HEALTH TOURISM ON THE EXAMPLE OF THE PRIVATE ENTERPRISE "WHITE ACACIA", ODESA, UKRAINE

Purpose. The purpose of the article is to analyze the features of medical and health tourism as a specialized type, institutions that specialize in this type, as well as the development of proposals for supplementing the range of services at the "Bila Acacia" medical and health care complex, Odesa, Ukraine.

Methods. The research was carried out using general scientific methods, namely, the main methods of research in the article are the method of analysis, synthesis and analytical. The information base of the study is the scientific works of domestic and foreign specialists specializing in medical and health tourism, as well as Internet resources and information presented by the PP Medical and Health Complex "Bila Akatsia".

Results. In the course of the research, it was found that medical and health tourism in Ukraine has great potential both in the resource context and in the scientific approach. However, due to the lack of funding, the low level of popularization of this direction, the industry is not competitive with foreign complexes. Post-Soviet health centers are being transformed into multifunctional modern medical and health centers using the leading experience of other countries. Analyzing the activities of the "Bila Akatsiya" medical and wellness complex, a wide range of services was revealed, which involved a complex of healing water and mud sources, and measures were proposed to expand the range and increase the competitiveness of this institution.

Scientific novelty. The activity of the "Bila Akatsia" medical and health center as one of the leading health centers in the Odesa region is analyzed. The main physico-chemical properties of therapeutic water and mud, which are the main advantage for this enterprise, have been revealed. Proposals have been made to expand the range of complex services.

The practical significance of this article is determined by the possibility of using the research results in the operational activities of the "Bila Akatsia" medical and health complex, other medical and health complexes, and within the educational process by students of the 242 "Tourism" specialty.

Keywords. Medical tourism, specialized tourism, range of tourist services, МНС "Bila Akatsia".

Постановка проблеми. Незважаючи на ряд істотних глобальних і регіональних викликів – війн, природних катаклізмів, епідемій, терактів та техногенних катастроф, регіональних військових конфліктів, із якими періодично стикався світ після другої світової війни, аж до 2020 року не було відзначено жодного значного спаду темпів збільшення міжнародного туризму. За даними UNWTO - оздоровлення (wellness-туризм), реабілітація і лікування увійшли у XXI столітті до числа найбільших туристичних мотивацій.

Обсяг міжнародних подорожуючих кожного року зростав й в 2019 р. склала 1,5 млрд. осіб, що на 4 відсотки більше, ніж в 2018 р. Більше половини (55 % міжнародних туристів) подорожувало із метою відпочинку та інших розваг, з них: 28 % туристів подорожувало із різних причин, в тому числі, й в лікувально-оздоровчих цілях [1].

Таким чином, лікувально-оздоровчий туризм набув глобального масштабу. Однак, ситуація різко змінилася наприкінці 2019 р.– початку 2020 р., коли суттєві зміни в звичні умови суспільного життя внесла пандемія коронавірусу, що фактично «зупинила» значну кількість сфер економіки. Найбільш постраждалими від самої пандемії й заходів, спрямованих на стримування поширення вірусу COVID-19 виявилися сфери сервісу й туризму.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. В зв'язку з цим забезпечення розвитку індустрії гостинності в сучасних умовах як карантинних обмежень, так і обмежень накладених воєнним станом є актуальним питанням.

Значний внесок в дослідження проблем розвитку лікувально-оздоровчого туризму зробили вітчизняні вчені, зокрема: С. Бучинський [2], О. Гоженко [2], І. Душкін [2], І. Ільчішина [3], В. Єжов [2], К. Ковалев-Случевський [4], І. Крупица [5], М. Ліганенко [5], В. Редін [3], І. Решетов [3] тощо. Проте, нові витки коронавірусної хвороби та військові дії на території України, породжують потребу у проведенні нових досліджень.

Постановка завдання. Завдання даної роботи полягає в аналізі та синтезі матеріалів щодо досліджуваного питання. Потрібно узагальнити особливості лікувально-оздоровчого туризму як наукової категорії, а також розробити пропозиції щодо доповнення асортименту послуг на ПП Лікувально-оздоровчий комплекс «Біла акація», м.Одеса, Україна.

Вклад основного матеріалу. Лікувально-оздоровчий туризм є спеціалізованим видом туризму, який направлений на профілактику захворювань чи на лікування. Метою лікувально-оздоровчого туризму є рекреація, відпочинок, лікування та оздоровлення. Цей вид туризму характеризується більшою тривалістю перебування в одному місці та відвідуванням меншої кількості місць. В останні роки в світі спостерігається підвищений інтерес туристів до лікувально-оздоровчого туризму. Безліч стресових ситуацій, швидкий ритм життя, великий потік інформації, несприятливий екологічний стан навколишнього середовища в деяких регіонах змушує туристів звернути свою увагу на лікувально-оздоровчий туризм. Мотивацією туристів завжди було оздоровлення в місцях із сприятливими умовами навколишнього середовища та відповідними родовищами лікувальних ресурсів.

Однією із переваг лікувально-оздоровчого туризму в Україні є нижча ціна на отримання медичних послуг в порівнянні із іншими країнами. Ціни на медичні послуги можуть використовуватись як конкурентна перевага під час формування маркетингової політики санаторно-курортних підприємств. Під час оцінки таких аспектів туризму, як кількість природних ресурсів, кількість пам'яток та курортно-рекреаційних зон, можна зробити висновок, що курорти України в очах туристів виглядають більш привабливішими. Але із іншого боку програють за такими показниками, як розвиток транспортної інфраструктури, якість харчування в лікувальних установах, стан дорожнього покриття, рівень розвитку індустрії розваг та умови відпочинку для туристів, що пересуваються на автомобілі [6]. Наявна в Україні лікувально-оздоровча база, створювалась на основі наукового підходу протягом багатьох років й має наукові розробки в сфері профілактики, реабілітації та лікування, але на даний момент використовується не досить ефективно. Причинами такого не ефективного використання ресурсів є недостатня обізнаність потенційних туристів за межами України та недостатня компетентність туроператорів, в питаннях пов'язаних із особливостями лікувально-оздоровчих програм на українських курортах [7].

Головним аспектами дослідження санаторно-курортного господарства є стан сфери, напрямки розвитку, перспективи реформування. Також вивчаються аспекти оцінки потенціалу природно-ресурсної складової для розвитку лікувально-оздоровчого туризму, оцінка компонентів природного середовища для оздоровлення і лікування, а також соціальні і економічні аспекти збільшення конкурентоздатності підприємств, залучених в лікувально-оздоровчий туризм, збільшення якості послуг, стандартів обслуговування та ін.

Лікувально-оздоровчий туризм має свої особливості:

- вікова група туристів – як правило, в курортні місцевості відправляються туристи старшої вікової групи. Хоча в останній час на курорти їздять туристи й середнього віку, які мають проблеми з здоров'ям;

- тривалість перебування туристів в місті оздоровлення та лікування повинна становити не менше трьох тижнів, й цей час не залежить від типу захворювання й курорту, оскільки лише за три тижні можна досягти оздоровчого ефекту;

- висока вартість лікування та перебування на курорті. Звичайне лікування є доволі дорогим, саме тому цей вид туризму розрахований на заможних клієнтів, які мають змогу замовити індивідуальну програму лікування та перебування.

Останнім часом ринок лікувально-оздоровчого туризму трансформується. Санаторні курорти, що були популярні в ХХ столітті перетворюються на багатофункціональні лікувально-оздоровчі центри не лише для осіб похилого віку [1].

Трансформація лікувально-оздоровчих центрів обумовлена двома причинами. По-перше, традиційні курорти через воєнний стан втратили стандартну підтримку від держави. Для того, щоб вийти на нові сегменти ринку споживачів і залучити нових клієнтів, лікувально-оздоровчі заклади змушені диверсифікувати свій продукт. По-друге, змінився попит на послуги лікувальних та оздоровчих закладів, оскільки з кожним роком набирає популярність здоровий спосіб життя та правильне харчування, що підтверджується збільшенням кількості людей, що прагнуть підтримувати фізичну форму. Переважно це люди середнього віку, вони надають перевагу активному відпочинку й зазвичай обмежені в часі.

Стратегічною метою державної політики України в галузі діяльності курортів як територіальних центрів надання санаторно-курортних й оздоровчих послуг є утворення умов для покращення стану здоров'я, продовження тривалості життя й періоду активного довголіття населення, впровадження здорового способу життя шляхом формування і розвитку [8,9]. Завданнями реформування санаторно-курортної сфери є збереження лікувальних факторів курортів від їх забруднення й зменшення їхньої лікувальної цінності, поліпшення екологічного стану навколишнього середовища, забезпечення попиту громадян в лікуванні й оздоровленні на підприємствах санаторно-курортної галузі, збільшення якості санаторно-курортних й оздоровчих послуг, збільшення рентабельності спеціалізованих засобів розміщення [10]. Основними завданнями розвитку лікувально-оздоровчого сегменту рекреації і туризму в «Стратегії соціально-економічного розвитку Одеської області на 2021-2027 рр» є завдання розвитку й підтримки лікувально-оздоровчого туризму, збільшення рівня професійної перепідготовки й підготовки фахівців цієї галузі із метою збільшення якості обслуговування до міжнародних стандартів, поліпшення зон відпочинку на морському узбережжі, розвиток інфраструктури курортів, забезпечення обслуговування іноземних туристів, утворення курортно-рекреаційного кадастру для встановлення можливостей й обмежень в застосуванні курортно-рекреаційних ресурсів, стратегічне планування розвитку прибережних ділянок, розробка схем функціонального зонування прибережної зони, оптимізація організаційно-управлінської структури туристично-рекреаційної сфери, утворення центрів туристичної інформації й популяризація оздоровчого і санаторно-курортного продукту через ЗМІ [11].

Сучасний стан матеріально-технічної бази санаторно-лікувальних закладів залишається на рівні, що далекий від світових стандартів. Таким чином, ключовим питанням органів державного управління й місцевого самоврядування слід вважати підвищення об'єктів й їхніх потужностей, налагодження конкурентоспроможного ринку рекреаційних послуг шляхом модернізації існуючої матеріально-технічної бази, збільшення якості життя населення, який забезпечить зростання їх купівельної спроможності.

Характеристика санаторно-курортного господарства Одеської області має ураховувати туристичні потоки, в тому числі, із метою оздоровлення і лікування, структуру і динаміку

оздоровчих і санаторно-курортних закладів, розподіл ліжко-місць, характеристику співробітників підприємств та ін.

Стратегія має забезпечуватись відповідним методологічним і науковим підґрунтям. Проведення досліджень природних лікувальних ресурсів і факторів Одеської області полягає в визначенні кількісних і якісних характеристик даних ресурсів, розрахунок завантаження закладів з урахуванням гранично допустимого навантаження на навколишнє природне середовище, ландшафти і видобуток мінеральної лікувальної води, лікувальних грязей й антропогенного навантаження на прибережні ділянки лиманів та моря. Необхідний постійний моніторинг стану навколишнього середовища, якості лікувальних грязей і мінеральних вод, їхній балансових запасів, які є запорукою збалансованого розвитку лікувально-оздоровчого туризму. Перспективні плани проєктованих територіально-рекреаційних зон дозволять утворити передумови для встановлення пріоритету розвитку рекреаційних районів, їхньої спеціалізації, що сприятиме як продуктовому сегментуванню, так й регіональній туристичній спеціалізації.

На прикладі лікувально-оздоровчого комплексу «Біла акація» можна побачити, що він включає систему медичних і рекреаційних установ, що забезпечують охорону здоров'я (профілактику захворювань та їх лікування), відпочинок і оздоровлення туристів. В санаторії «Біла Акація» є такі види послуг як лікувальні ванни та душ, гідромасаж, фізіотерапевтичні процедури, лазеротерапія, фітотерапія, масажі, дієти на основі мінеральних вод, ЛФК, гідрокolonотерапія.

На березі Чорного моря туристи можуть поєднати лікування з оздоровленням. Мінеральні води та торфова грязь – це основні природні джерела для оздоровлення та лікування в «Біла Акація».

В геологічному відношенні родовище «Біла Акація» займає чималу територію в Одеській області. Проте вода виходить на поверхню тільки із кількох джерел, розташованих в букових лісах на території курортної зони. Співвідношення елементів й хімічний склад «Біла Акація» є оптимальними для столової мінеральної води (загальний рівень її мінералізації становить 0,1–0,4 г/л). Природні мінеральні лікувально-столові води в «Біла Акація» застосовуються для лікування в якості столового напою при несистематичному вживанні протягом тридцяти днів та за призначенням лікаря [12]. Природні мінеральні лікувальні води використовуються із метою лікування та за призначенням лікаря у відповідності до медичних показань. Мінеральні води відповідають Державному стандарту України 878-93 під час їх промислового фасування, а також відповідають ГСТУ 42.10-02-96[13].

Мінеральні води «Біла Акація» характеризується бальнеологічними показниками: вміст газу, загальна мінералізація, вміст органічних сполук, іонний склад, вміст мікроелементів, рН води, радіоактивність, температура.

Також, лікувально-оздоровчу функцію в організації «Біла Акація» виконують субтермальні води (теплі із температурою 20-37 °С).

Дослідження сучасних вчених показує що багатокомпонентний склад мінеральних вод дозволяє використовувати їх для профілактики та лікування безлічі захворювань внутрішніх органів.

Використання мінеральних вод має свої медичні показання в підприємстві «Біла Акація»: хронічний панкреатит; жовчокам'яна хвороба; хронічний гастрит; дискінезія кишечника; виразкова хвороба шлунку; цукровий діабет; подагра; реабілітація після хвороби Боткіна; захворювання сечовивідних шляхів; холецистит; захворювання тонкого та товстого кишечника.

На території лікувально-оздоровчого комплексу є декілька свердловин, які мають різну, проте високу мінералізацію води [14]. Значно розширює діапазон дії лікувальних властивостей курорту й створює передумови для розвитку його як поліфункціонального рекреаційного комплексу. Вода даного джерела за мінералізацією близька до дощової (0,17 грам на літр), за хімічним складом – гідрокарбонатно-кальцієва. Окрім відмічених інгредієнтів до її складу входять натрій, магній, калій, залізо та сульфати. Окрім цього, вода радіоактивна, із постійним вмістом радону й підвищеним вмістом розчиненого кисню. Джерело використовується із 1968 року. Свердловина багата й перспективна (123,4 м³/добу). За хімічним складом вода сульфатнохлоридна, натрієво-магнієво-кальцієва з загальною мінералізацією до двісті сорок грам на літр, характеризується високим вмістом сульфатів магнію й калію, що зумовлюють специфічну дію при лікуванні захворювань печінки, підшлункової залози, гастритів, жовчовивідних шляхів та цукрового діабету.

Внутрішнє використання води особливо ефективно при лікуванні органів травлення. Застосовуються мінеральні води для інгаляцій, особливо при хронічних інфекційно-алергічних захворюваннях верхніх дихальних шляхів [15]. Співвідношення елементів й хімічний склад води

підприємства «Біла Акація» є оптимальними для столової мінеральної води, що можна споживати щоденно (загальний рівень її мінералізації – 0,1-0,4 грам на літр).

Завдяки власній природній чистоті і збалансованості вона не потребує штучного технічного удосконалення. Мінеральна вода легко засвоюється організмом, оскільки за показником щільності рідини вона наближена до плазми крові людини та без зайвих витрат енергії заповнює клітини.

Завдяки низькому вмісту мінералів вода з другого джерела при кип'ятінні практично не залишає накипу [14]. На базі лікувально-оздоровчого комплексу «Біла Акація» утворено спеціалізоване реабілітаційне відділення для лікування дорослих та дітей (в супроводі батьків), хворих на цукровий діабет. В курортному господарстві області зайнято понад три тисячі працюючих.

Приготування й підігрів води виконується в спеціальному відділенні бювету під постійним контролем гідрохімічної лабораторії і санітарних установ [14].

Торфова грязь за фізичними та хімічними властивостями є високомінералізованою лікарською сировиною високої якості, яка складається із ангідриду кремнію, окису заліза, алюмінію й ін. інгредієнтів. В організації «Біла Акація» також використовують лікувальні грязі, що є природним утворенням, яке містить торф'яні відкладення водоєм, осад з водоєм. Також, лікувальні грязі можуть утворюватись в результаті діяльності грязьових вулканів в результаті діяльності мікроорганізмів, що насичують грязі різноманітними біогенними речовинами, які містять в собі вуглець, азот та сірку [16], зазвичай використовують при монотерапії або в комплексній терапії.

Складовими частинами лікувальних грязей, що використовуються в «Біла Акація» є:

- остов грязі – частинки піску та глини, органічні залишки, нерозчинні солі магнію та кальцію;
- грязьовий розчин – вода в якій розчинені органічні речовини та газ;
- колоїдний комплекс – мінеральні частинки, розмір яких не більше 0,001мм, тонкодисперсні частинки.

Під час лікування грязями в гостей лікувально-оздоровчого комплексу «Біла Акація» збільшується активність ферментів, що спричиняє прискорення окисно-відновних процесів та поліпшення газообміну в тканинах. Деяким лікувальним грязям притаманна бактерицидна дія, що зумовлено діяльністю різних видів актиноміцетів, бактерій [17].

Використання лікувальних грязей має свої показання та протипоказання. Гостям «Біла Акація» рекомендують використовувати лікувальні грязі в таких випадках:

- 1) захворювання опорно-рухового апарату, а саме при остеохондрозі, артриті, переломах, ревматизмі в неактивній стадії, міозиті, фіброміозиті, опіках, трофічних виразках;
- 2) захворювання периферичної нервової системи у хронічній стадії, а саме вегетативний поліневрит, радикуліт, неврит інфекційного характеру, неврит інфекційно-алергічного характеру;
- 3) захворювання центральної нервової системи, а саме поліомієліт, дитячий церебральний параліч, реабілітація після видалення міжхребцевого диску;
- 4) захворювання органів травлення, а саме шлункова виразка, виразка дванадцятипалої кишки, холецистит, хронічний коліт;
- 5) захворювання органів дихання, а саме ларингіт, трахеїт, хронічний бронхіт та гострий бронхіт;
- 6) захворювання шкіри, а саме псоріаз та хронічна екзема.

Використання лікувальних грязей заборонено в таких випадках: наявність запальних процесів; кровотечі та схильність до кровотеч; наявність злоякісних пухлин; туберкульоз; серцева недостатність другої та третьої стадії; гіпертонічна хвороба третьої стадії; період вагітності; психічні захворювання; цироз печінки; інфекційні захворювання в контагіозній та гострій фазах.

Лікувальні грязі для «Біла Акація» добуваються із Шаболатського, Куяльницького, Хаджибейського лиманів та Тузловських озер.

Можемо запропонувати оновити види лікувально-оздоровчих послуг та додати наступні:

1. парафіно-озокеритові аплікації - це метод теплової дії на шкіру людини. Застосовують лікувальний білий парафін, попередньо вивівши з нього воду та очистивши від домішок. Далі додають озокерит.

2. ароматерапія - це використання корисних властивостей концентрованих ефірних олій з метою профілактики різних захворювань та патологічних станів.

3. кисневі коктейлі, оскільки вони дуже корисні тим що нормалізують роботу кишківника, сприяють роботі серцево-судинної системи, виводять токсини, сприятливо впливають на печінку і поліпшують обмін речовин, підвищують імунітет. Основна користь кисневого коктейлю для організму – це одночасне насичення його киснем, вітамінами та фітоелементами, що містяться в основі напою.

4. кріотерапія місцева - це лікування холодом. На екстремально низьку температуру організм реагує на загальну мобілізацію. Виникає посилення кровообігу, і тим самим посилення постачання тканин киснем, активізується метаболізм, виведення шкідливих речовин через лімфатичне та кровоносне русло. Стимулюється вироблення гормонів, що підтримують гарний настрій та інших, активізується імунна система та протизапальні процеси, знижується больовий поріг.

Вище наведені види послуг, які можна надавати в рамках лікувально-оздоровчого перебування туриста в санаторії (якщо вони підходять для його стану здоров'я та рекомендоване медиком), можуть доповнити асортимент послуг будь-якого санаторію, а не лише ЛОК «Біла акація».

Висновки. Необхідно поліпшити рівень сервісу, розширити мережу курортної анімації, вдосконалити та більш публічно застосовувати рекламу, збільшити рівень культури обслуговування. Тобто, можна зазначити, що розвиток туристичної сфери, зокрема лікувально-оздоровчого і медичного туризму, є запорукою сталого розвитку економіки нашої країни, що є складним процесом під час воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Ведмідь Н. І. Санаторно-курортний комплекс: сервісне управління: монографія / Н. І. Ведмідь. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2013. – 536 с.
2. Єжов В.В. Спа-технології у відновлювальній медицині та курортології: стан та перспективи розвитку в Україні [Електронний ресурс] / В.В.Єжов, О. А. Гоженко, С. Н. Бучинський, І.Ф. Духкін. – Режим доступу: <http://sankurort.ua/uk/4/22/31/>
3. Редін В. Курорти як ринок лікування та відпочинку [Електронний ресурс] / В. Редін, І. Решетов, І. Ільчшина // Часопис соціально-економічної географії. Міжрегіональний збірник наукових праць. – 2009. – №6. – Режим доступу до журн.: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Chseg/2009_6/Redin,Reshetov,Ichishyna.pdf
4. Ковалев-Случевський К. Spa – новый вид отдыха и лечения: Мини-путеводитель: что, почему и где лучше [Электронный ресурс] / К.Ковалев-Случевський.–Режим доступа: http://www.kkovalev.ru/SPA_1.htm
5. Ліганенко М.Г. Проблеми та перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Одеському регіоні [Електронний ресурс] / М.Г. Ліганенко, І.В. Крупіца, О.К. Байрачна. – Режим доступу: statta_bajracna_krupica_liganenko_problemi_ta_perspektivi_rozvitku_likuvaino-ozdorovcogo_turizmu_v_odeskomu_regioni.pdf (<btu.kharkov.ua>)
6. Quality of life (QOL) and well-being research in tourism / Muzaffer Uysal, M. Joseph Sirgy, Eunju Woo, Hyelin (Lina) Kim // Tourism Management. – 2016. – Vol. 53. – P. 244–261. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2015.07.013>.
7. Neil Lunt Medical tourism: A snapshot of evidence on treatment abroad / Neil Lunt, Daniel Horsfall, Johanna Hanefeld // Maturitas. – 2016. – Vol. 88. – P. 37 Режим доступу: <https://doi.org/10.1016/j.maturitas.2016.03.001>.
8. Дубінський С. В. Визначення факторів, які забезпечують розвиток медичного та лікувально-оздоровчого туризму в Україні / С. В. Дубінський, В. М. Орлова // Академічний огляд. – 2017. – № 2 (47). – С. 12–20.
9. Парфіненко А. Ю. Проблеми та перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні (у порівнянні з країнами центральної Європи) / А. Ю. Парфіненко, І. І. Волкова, В. І. Щербина // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2018. – № 7. – С. 130–135.
10. Andrea de la Hoz-Correa. Past themes and future trends in medical tourism research: A co-word analysis / Andrea de la Hoz-Correa, Francisco Muñoz-Leiva, Márta Bakucz // Tourism Management. – 2018. – Vol. 65. – P. 200–211. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2017.10.001>.
11. Courtney Suess. Perceived impacts of medical tourism development on community wellbeing / Courtney Suess, Seyhmus Baloglu, A. James // Tourism Management. – 2018. – Vol. 69. – P. 232–245. – [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2018.06.006>.
12. Стафійчук В. І. Рекреологія: навч. посібник. – К.: Альтпрес, 2006. – 264
13. ДСТУ 42.10-02-96 -<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0320-02#Text>
14. Галасюк С. С. Сучасний стан розвитку санаторно-курортної бази в Україні / С. С. Галасюк // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – № 15. – С. 197–202.
15. Билим О. С. Розширення послуг лікувально-оздоровчого туризму в Україні / О. С. Билим, К. О. Дернова // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2017. – № 4. – С. 62–71.
16. Фоменко Н. В. Рекреаційні ресурси та курортологія / Н. В. Фоменко. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.
17. Stancioiu A. F. Aspecte conceptuale privind marketingul turismului balnear din Romania / A. F. Stancioiu, C. A. Baltescu, A. Botos etc.// Economie teoretica si aplicata. – Volumul XX (2013), No. 2. p. 124-137 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://store.ectap.ro/articole/835_ro.pdf.

References

1. I. Vedmid Sanatorium-resort complex: service management: monograph / N. I. Vedmid. - K.: Kyiv. national trade and economy University, 2013. – 536 p.
2. Yezhov V.V. Spa technologies in restorative medicine and resort science: state and development prospects in Ukraine [Electronic resource] / V.V. Yezhov, O.A. Gozhenko, S.N. Buchynskiy, I.F. Dushkin – Access mode: <http://sankurort.ua/uk/4/22/31/>
3. Redin V. Resorts as a market for treatment and recreation [Electronic resource] / V. Redin, I. Reshetov, I. Ichishina // Journal of social and economic geography. Interregional collection of scientific papers. – 2009. – No. 6. – Mode of access to journals: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Chseg/2009_6/Redin,Reshetov,Ichishyna.pdf
4. Kovalev-Sluchevsky K. Spa – a new type of rest and treatment: Mini-guide: что, почему и где лучше [Electronic resource] / K.Kovalev-Sluchevsky.–Access mode: http://www.kkovalev.ru/SPA_1.htm

5. Liganenko M.G. Problems and prospects for the development of medical tourism in the Odesa region [Electronic resource] / M.G. Liganenko, I.V. Krupitsa, O.K. Bayrachna – Access mode: [statta bajracna krupica liganenko problemi_ta_perspektivi_rozvitku_likuvalno-ozdorovcogo_turizmu_v_odeskomu_regiوني.pdf](http://statta.bajracna.krupica.liganenko.problemi_ta_perspektivi_rozvitku_likuvalno-ozdorovcogo_turizmu_v_odeskomu_regiوني.pdf) (btu.kharkov.ua)
6. Quality of life (QOL) and well-being research in tourism / Muzaffer Uysal, M. Joseph Sirgy, Eunju Woo, Hyelin (Lina) Kim // *Tourism Management*. - 2016. - Vol. 53. – P. 244–261. - [Electronic resource]. Access mode: <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2015.07.013>.
7. Neil Lunt Medical tourism: A snapshot of evidence on treatment abroad / Neil Lunt, Daniel Horsfall, Johanna Hanefeld // *Maturitas*. -2016. – Vol. 88.– P. 37 Access mode: <https://doi.org/10.1016/j.maturitas.2016.03.001>.
8. Dubinsky S. V. Determination of factors that ensure the development of medical and health tourism in Ukraine / S. V. Dubinsky, V. M. Orlova // *Academic review*. – 2017. – No. 2 (47). – P. 12–20.
9. Parfinenko A.Yu. Problems and prospects for the development of medical and health tourism in Ukraine (in comparison with the countries of Central Europe) / A.Yu. Parfinenko, I.I. Volkova, V.I. Shcherbina // *Bulletin of Kharkiv National University named after V. N. Karazina*. – 2018. – No. 7. – P. 130–135.
10. Andrea de la Hoz-Correa. Past themes and future trends in medical tourism research: A co-word analysis / Andrea de la Hoz-Correa, Francisco Muñoz-Leiva, Márta Bakucz // *Tourism Management*. - 2018. - Vol. 65. – P. 200–211. - [Electronic resource]. Access mode: <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2017.10.001>.
11. Courtney Suess. Perceived impacts of medical tourism development on community well-being / Courtney Suess, Seyhmus Baloglu, A. James // *Tourism Management*. - 2018. - Vol. 69. – P. 232–245. - [Electronic resource]. Access mode: <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2018.06.006>.
12. Stafychuk V. I. *Recreology: teaching. manual*. - K.: Altpress, 2006. - 264
13. DSTU 42.10-02-96 -<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0320-02#Text>
14. Galasyuk S. S. The current state of development of the sanatorium-resort base in Ukraine / S. Galasyuk // *Global and national problems of the economy*. – 2017. – No. 15. – P. 197–202.
15. O. S. Bilim. Expanding the services of medical and health tourism in Ukraine / O. S. Bilim, K. O. Dernova // *Herald of Agrarian Science of the Black Sea Region*. – 2017. – No. 4. – P. 62–71.
16. Fomenko N. V. *Recreational resources and resort science* / N. V. Fomenko. - K.: Center of educational literature, 2007. - 312 p.
17. Stancioiu A. F. Aspecte conceptuale privind marketingul turismului balnear din Romania / A. F. Stancioiu, C. A. Baltescu, A. Botos etc. // *Economie teoretica si aplicata*. – Volume XX (2013), No. 2. p. 124-137 [Electronic resource]. Access mode: http://store.ectap.ro/articole/835_ro.pdf.

Надійшла до редколегії 05.05.2022

Прийнята до друку 10.10.2022